ΕΦΟΡΕΙΑ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

30 ΧΡΟΝΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

ΔΡ ΑΓΓΕΛΙΚΗ Γ. ΣΙΜΩΣΙ
Αναπληρώτρια Προϊσταμένη της ΕΕΑ

Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων (ΕΕΑ) ιδρύθηκε το 1976 ως Ειδική Περιφερειακή Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού (νυν και Τουρισμού), με έδρα την Αθήνα και αρμοδιότητα σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα, η ΕΕΑ έχει ως υποχρέωσή της την έρευνα, την προστασία και την ανάδειξη της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας.

Σε αυτήν περιλαμβάνονται τα ναυάγια αρχαίων πλοίων, οι βυθισμένοι οικισμοί, οι αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις και γενικότερα όλα τα ανθρωπογενή κατά-

01 Φωτογραφική λήψη από την έρευνα στο λιμάνι της Ρόδου.

02α

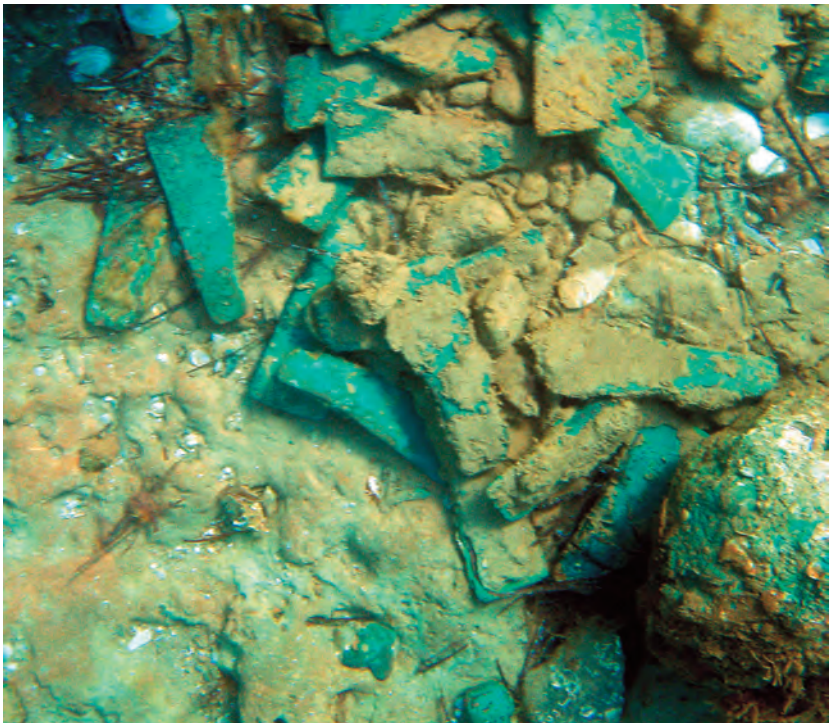

02β

03

02 α. Προϊστορικός χάλκινος πέλεκυς από το «θησαυρό» των 110 χάλκινων εργαλείων, που εντοπίστηκαν στη θέση Γλυφάδα-Μέσης Ν. Ροδόπης. β. Ο προϊστορικός «θησαυρός» χάλκινων εργαλείων, κυρίως πελέκεων, που χρονολογούνται στην Πρώιμη Εποχή του Χαλκού.

03 Αγάλματα που ανασύρθηκαν από το Ξι Κεφαλληνίας κατά τη διάρκεια ερευνών.

λοιπα, που εντοπίζονται εντός των θαλασσών, των λιμνών και των ποταμών, καθώς και στις ζώνες του αιγιαλού, στις παραλίες και στις παρόχθιες ζώνες ποταμών και λιμνών.

Παράλληλα, μεριμνά για τη συντήρηση των ανελκυσθέντων εναλίων κινητών ευρημάτων και επιμελείται την οργάνωση εκθέσεων και μουσείων για την ανάδειξη της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Επίσης, εποπτεύει κάθε ενάλια δραστηριότητα, όπως υποβρύχιες αρχαιολογικές ή άλλου είδους έρευνες διαφόρων επιστημονικών φορέων, και ασκεί τον υποβρύχιο αρχαιολογικό έλεγχο πριν από την κατασκευή σύγχρονων λιμενικών έργων, ποντίσεων καλωδίων, εγκαταστάσεων ιχθυοκαλλιεργειών και άλλα, ενώ διεκπεραιώνει άδειες για κατοχές εναλίων αρχαίων, παραδόσεις ή και αμοιβές σε πολίτες.

Από το 2003, όπου κηρύσσονται ως μνημεία τα ναυάγια πλοίων και αεροσκαφών άνω των 50 ετών από την ημερομηνία ναυαγήσεώς τους, οι αρμοδιότητες της ΕΕΑ εκτείνονται και στην προστασία των προαναφερομένων πολιτιστικών αγαθών, όπως και των κινητών μνημείων, που αυτά περικλείουν. Ενδεικτικά γίνεται αναφορά στην υποβρύχια έρευνα, που διεξήχθη επιτυχώς, πριν από δύο έτη, σε συνεργασία με το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και το Βιομηχανικό Μουσείο Σύρου, στο τροχήλατο ατμόπλοιο «Πατρίς» που βυθίστηκε ανοιχτά της Κέας.

Το 1983, ο τότε Έφορος Εναλίων Αρχαιοτήτων, Δρ Γ. Παπαθανασόπουλος, έγραφε στο περιοδικό *Αρχαιολογία*, αξιολογώντας το έργο της ΕΕΑ από το 1976-1983: «Το έργο αυτό πραγματοποιήθηκε από ένα ολιγάριθμο επιστημονικό προσωπικό της ΕΕΑ, έργο που έγινε με την αγάπη, το ζήλο και τον ενθουσιασμό των μελών της». Στα 30 και πλέον χρόνια λειτουργίας της, η ΕΕΑ, κατάφερε να διεξάγει σημαντικότατο ερευνητικό έργο στον τομέα της Υποβρύχιας Αρχαιολογίας, επέδειξε ετοιμότητα στην κατανόηση και εφαρμογή των καινοτόμων τεχνολογικών μεθόδων την άνοιξη της νέας χιλιετίας, αντεπεξήλθε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στη διεκπεραίωση υποθέσεων που αφορούν σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, πάντα, μέχρι και σήμερα, με ολιγάριθμο καταδυόμενο επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό, πενιχρά μέσα και λιγοστή χρηματοδότηση.

Αρχαιολογία Βαθέων Υδάτων

Από το 2000, στο πλαίσιο συνεργασίας της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων καταρχήν με το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ) αλλά και με άλλους διεθνείς φορείς, ξεκίνησε για

04α-β

πρώτη φορά στην Ελλάδα ερευνητικό πρόγραμμα υποβρύχιας αρχαιολογίας βαθέων υδάτων, εκεί που η συμβατική κατάδυση δεν είναι εφικτή, με σκοπό τον εντοπισμό και τη χαρτογράφηση αρχαίων ναυαγίων και εναλίων αρχαιοτήτων γενικότερα, στις ελληνικές θάλασσες.

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος έχουν ερευνηθεί έως τώρα διάφορες θαλάσσιες περιοχές: Κάλυμνος (2000), Νίσυρος (2001), Αν. Αιγαίο (2002), Σύρνα Αστυπάλαιας (2002), Καστελόριζο, Χαλκιδική και Άγ. Όρος (2003), Σάμος, Χίος-Οινούσσες, Κύθηρα, Άγ. Όρος, ακτές Μαγνησίας, Εύβοια (2004), Χίος-Οινούσσες (2005), Κύθνος, Άνδρος, Σέριφος και Εύβοια (2005). Έχουν εντοπιστεί περισσότερα από 20 αρχαία ναυάγια και πολυπληθή μεμονωμένα ευρήματα, διαφόρων εποχών.

Ενδεικτικά γίνεται αναφορά στις εξής υποβρύχιες έρευνες:

Κατά το 2003 και με τη συνεργασία του Καναδικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου και του Ινστιτούτο Ναυτικής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου του Τέξας, διεξήχθη έρευνα στις ακτές του Άθου (Άγιον Όρος) για τον εντοπισμό του περσικού στόλου του Δαρείου που ναυάγησε το 492 π.Χ., κατά την πρώτη εκστρατεία εναντίον της Ελλάδος.

Το 2004, εντοπίστηκε φορτίο εμπο-

04α-β Χάλκινο άγαλμα έφιππης θωρακοφόρου μορφής, υστερο-ελληνιστικών χρόνων, που ανασύρθηκε από το βυθό της θάλασσας και παραδόθηκε στην ΕΕΑ (πριν και μετά τη συντήρησή του).

05 Η Κόρη της Καλύμνου.

05

06

06 Συσσωματώματα σκωρίας από οξείδια χαλκού, που φέρουν αποτύπωμα πλέξης καλαθιού. Εντοπίστηκαν στη θέση Γλυφάδα-Μέσης Ν. Ροδόπης και χρονολογούνται στα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ.

07 Το βαθυσκάφος του ΕΛΚΕΘΕ «Θέτις».

08 Πήλινο ιππάριο αρχαϊκών χρόνων και κεραμεικά αγγεία με παραστάσεις υψηλής τεχνοτροπίας. Ανελκυσθέντα ευρήματα διαφόρων χρονολογικών περιόδων από την επίχωση του αρχαίου λιμένα της Σάμου.

09 Επιτραπέζιος αμφορέας από το ναυάγιο κλασικών χρόνων στη νήσο Πολύαιγο του Νομού Κυκλάδων μετά την ανέλκυσή του.

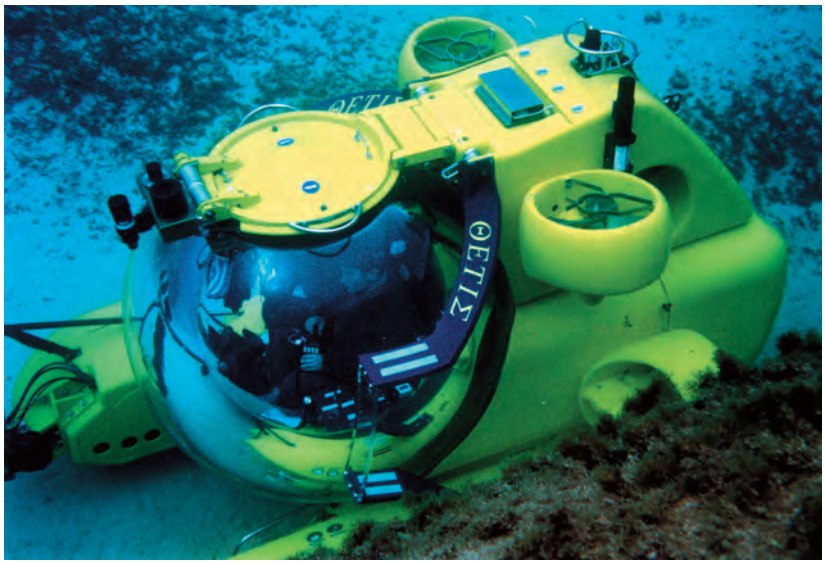

07

08

09

ρικού πλοίου της ύστερης κλασικής περιόδου, στο δίαυλο μεταξύ Χίου και Οινουσσών. Η κύρια συγκέντρωση του ναυαγίου, σε βάθος -65 μ., περιελάμβανε χιακούς και σαμιακούς αμφορείς, ενώ εντοπίστηκαν και αγγεία καθημερινής χρήσης. Στην περιοχή επίσης ανατολικά της κύριας συγκέντρωσης, εντοπίστηκαν διάσπαρτοι αμφορείς διαφόρων περιόδων.

Κατά το 2005, πραγματοποιήθηκε υποβρύχια αναγνωριστική έρευνα στην ευρύτερη περιοχή Κύθνου-Σερίφου. Στην περιοχή που ερευνήθηκε, έκτασης 16 τετραγωνικών χιλιομέτρων, εντοπίστηκε, δυτικά της Κύθνου και σε βάθος -485 μ., ναυάγιο κλασικής περιόδου. Εντοπίστηκαν και ανελκύστηκαν δειγματοληπτικά, με συνδυασμένη κατάδυση βαθυσκάφους/τηλεκατευθυνόμενου οχήματος, αμφορείς από το φορτίο του πλοίου, μετρικά αγγεία και μαγειρικά σκεύη.

Από τη συγκεκριμένη περιοχή, το 2002, ψαράς είχε ανασύρει με τα δίχτυα του χάλκινο άγαλμα, το οποίο χρονολογείται επίσης στην κλασική περίοδο.

Ένα δεύτερο πρόγραμμα της ΕΕΑ και του ΕΛΚΕΘΕ, σε συνεργασία με το Νορβηγικό Ινστιτούτο Αθηνών και το Πανεπιστήμιο Trondheim της Νορβηγίας, αφορά στη χαρτογράφηση θέσεων του Ιονίου Πελάγους, κυρίως πέριξ της Ιθάκης και της Κεφαλληνίας.

Από το 2001, σε συνεργασία με το αμερικανικό Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασαχουσσέτης (MIT), διενεργεί-

10

10 Αμφορείς *in situ* από το ναυάγιο κλασικών χρόνων στη νήσο Πολύαιγο.

ται επίσης ερευνητικό πρόγραμμα που επικεντρώνεται σε δοκιμές εφαρμογής αυτόνομου υποβρύχιου οχήματος για τον εντοπισμό ναυαγίων.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τα έτη 2007/2008, μια άλλη πρωτοβουλία της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων αποτέλεσε κινητήρια δύναμη για τη συμμετοχή της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Χίου και του Λιμενικού Ταμείου Χίου, στο ερευνητικό πρόγραμμα, που διεξήχθη σε συνεργασία με το Ωκεανογραφικό Ινστιτούτο Woods Hole, με στόχο τον εντοπισμό νέων ναυαγίων και την τεκμηρίωση ήδη εντοπισθέντων εναλίων ευρημάτων στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή του νησιού.

Δύο νέα ναυάγια της κλασικής περιόδου εντοπίστηκαν στη θέση Αγκαλούδες των Οινουσσών και στο ακρωτήρι Βαμβακάς. Επίσης εντοπίστηκε στη νησίδα Στροβίλι, ΒΑ της Χίου, ναυάγιο των ελληνιστικών χρόνων και στη θέση Πρασονήσι, δυτικά της Χίου, ναυάγιο της πρωτοβυζαντινής περιόδου (4ος-7ος αι. μ.Χ.).

Η επιστημονική ομάδα επέστρεψε επίσης στο ναυάγιο που είχε εντοπιστεί κατά το 2004, στο δίαυλο μεταξύ Χίου και Οινουσσών, για να ερευνήσουν περαιτέρω το φορτίο του ναυαγίου και να το τεκμηριώσουν φωτογραμμετρικά, χρησιμοποιώντας αυτόνομα μηχανήματα υψηλής τεχνολογίας, για πρώτη φορά στην Ελλάδα και δεύτερη σε όλον τον κόσμο. Επιβεβαιώθηκε καταρχήν η χρονολόγησή του στον 4ο αι. π.Χ. Βάσει των 400 αμφορέων, που εντοπίστηκαν στο επιφανειακό μόνο στρώμα του πυθμένα, εκτιμάται ότι το πλοίο που ναυάγησε είχε μήκος περίπου 25 μ. Εργαστηριακές αναλύσεις απέδειξαν ότι το πλοίο μετέφερε κρασί, ελαιόλαδο, ρίγανη, ίσως φυστίκια και μαστίχα.

Αναφέρουμε ενδεικτικά, ότι το 2009 και μόνον η ΕΕΑ διεξήγαγε επιτυχώς πολυπληθείς υποβρύχιες αρχαιολογικές έρευνες (αναγνωριστικές και ανασκαφικές), υποβρύχιες έρευνες σε νεότερα ναυάγια, είχε τη διεύθυνση πολλών εναλίων ερευνών συνεργασίας με άλλους επιστημονικούς φορείς, με ελληνικά και ξένα Πανεπιστήμια, Ξένες Σχολές στην Ελλάδα, Αρχαιολογικά Ινστιτούτα και την Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, καθώς και σε διεθνή προγράμματα για την ανάδειξη της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς των κρατών-μελών της Πρωτοβουλίας Αδριατικής-Ιονίου.

Υποβρύχιες Αρχαιολογικές Έρευνες

Στη νήσο Πολύαιγο των Κυκλάδων, εντοπίστηκε, σε βάθος -25 μ. έως -49 μ., φορτίο ναυαγίου, αποτελούμενο από τρεις τουλάχιστον τύπους αμφορέων. Σύμφωνα με τις δειγματοληπτικές ανελκύσεις που πραγματοποιήθηκαν

11α-β Το πλοίο Parana που ναυάγησε στη θαλάσσια περιοχή της νότιας Εύβοιας και φωτορεαλιστική αποκατάσταση του ναυαγίου στο βυθό.

12 Φορτίο ναυαγίου πρωτοβυζαντινής περιόδου, που εντοπίστηκε στο Πρασονήσι, δυτικά της Χίου.

13 Σχιστολιθική πλάκα που φέρει απολίθωμα ιχθύος, από το ναυάγιο «Μέντωρ».

κατά την πρώτη ερευνητική περίοδο, οι αμφορείς προέρχονται από εργαστήρια του Βορείου Αιγαίου και μπορούν να χρονολογηθούν στα τέλη του 5ου έως και τις αρχές του 4ου αι. π.Χ. Περαιτέρω διερεύνηση του ναυαγίου θα αποκαλύψει σημαντικές πληροφορίες για τη διακίνηση των εμπορευμάτων στη νοτιοδυτική περιφέρεια των Κυκλάδων και τους θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους της κλασικής περιόδου.

Στον θαλάσσιο χώρο των Βορείων Σποράδων, εντοπίστηκε ναυάγιο, επίσης κλασικών χρόνων, το φορτίο του οποίου αποτελείται, στην πλειονότητά του, από εμπορικούς αμφορείς, που έχουν κατασκευαστεί σε εργαστήριο της Βορείου Ελλάδας (της Θάσου, της Μένδης και της Πεπαρήθου), καθώς και χρηστικά αντικείμενα του πληρώματος του πλοίου.

Εύρημα μείζονος σημασίας θεωρείται επίσης ο προϊστορικός «θησαυρός» των 110 χάλκινων εργαλείων, που ανελκύστηκε από τη θαλάσσια περιοχή της Γλυφάδας-Μέσης Ν. Ροδόπης και χρονολογείται στην πρώιμη εποχή του Χαλκού (στα μέσα της 3ης χιλιετίας π.Χ.). Ο θησαυρός, στην πλειονότητά του, αποτελείται από έναν τύπο αμφίστομου πέλεκυ, με δύο, διαφορετικού μεγέθους, επιφάνειες κρούσης.

Στα δείγματα που ανελκύστηκαν είναι ευκρινής η τυποποίηση του προϊόντος, ως προς το βάρος και το μέγεθός του. Σε μικρότερο βαθμό επισημάνθηκε η παρουσία σφυροπελέκεων, μονόστομων πελέκεων και κάποιων τμηματικά σωζόμενων εργαλείων. Ανάμεσα στον κύριο όγκο της συγκέντρωσης εντοπίστηκαν επίσης συσσωματώματα σκωρίας από οξείδια χαλκού, που φέρουν αποτύπωμα πλέξης καλαθιού, ενώ ο συνολικός αριθμός των εργαλείων στο βυθό παραμένει προς περαιτέρω διερεύνηση.

Ο θησαυρός βρέθηκε σε βάθος -3,5 μ. και σε απόσταση 450 μ. από την ακτή. Σύμφωνα με τις πρώτες εκτιμήσεις δεν σχετίζεται με ναυάγιο ούτε με υπολείμματα οικισμού. Ο τρόπος διασποράς των εργαλείων και παρουσίας τους στο χώρο, η ύπαρξη βάσεων αγγείων και αποτυπωμάτων ψάθας, καθώς και στρωματογραφικές παρατηρήσεις, που έγιναν κατά τη διάρκεια της έρευνας, καταδεικνύουν ότι το εύρημα πιθανότατα ερμηνεύεται ως απόκρυψη θησαυρού, σε μία θέση που κατά την πρώιμη εποχή του Χαλκού βρισκόταν σε παράλιο χώρο της ξηράς. Παρόμοιες αποκρύψεις θησαυρών της ίδιας περιόδου έχουν επισημανθεί στο Βόρειο Αιγαίο (Πετράλωνα Χαλκιδικής, Πολιόχνη της Λήμνου, Τροία), στο Κεντρικό Αιγαίο (Σύρος, Κύθνος), καθώς και σε θέσεις της Ηπειρωτικής Ελλάδος (Θήβα, Εύτρηση Βοιωτίας) κ.α.

Περαιτέρω διερεύνηση του σημαντικού αυτού ευρήματος θα αποκαλύψει πληροφορίες για την ανάπτυξη της με-

11α

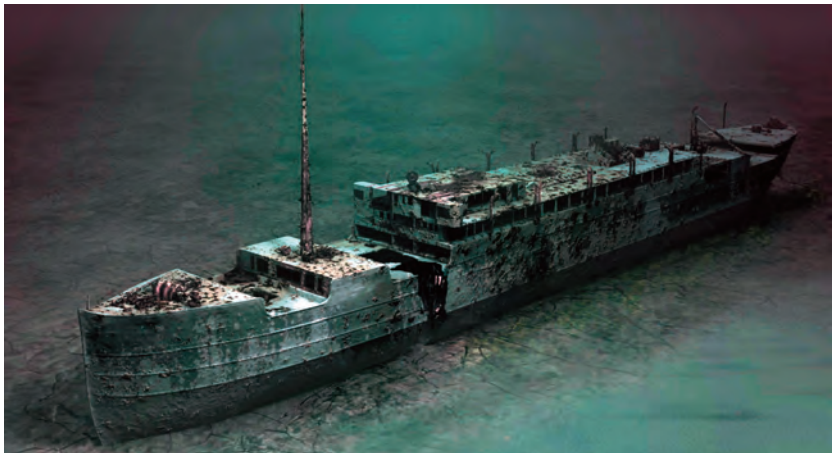

11β

ταλλουργίας και της μεταλλοτεχνίας στη νότια Βαλκανική αλλά και για τις γεωλογικές μεταβολές, που υπέστη η περιοχή Γλυφάδας-Μέσης κατά τα τελευταία 4.500 χρόνια.

Στο πλαίσιο του προγράμματος της αποτύπωσης του αρχαίου λιμενικού δικτύου της νήσου Λέσβου, στο Βορειοανατολικό Αιγαίο, τεκμηριώθηκαν φωτογραφικά και αποτυπώθηκαν λιμενικά κατάλοιπα, που εντοπίστηκαν πρόσφατα, όπως για παράδειγμα στον Άγιο Φωκά, αρχαία Βρήσσα, καθώς και τα ήδη γνωστά της Λεσβιακής Πενταπόλεως – στη Μυτιλήνη, στη Μύθημνα, στο Καλό Λιμάνι (Τσαμούρ) της Ερεσσού, στην Άντισσα και στην Πύρρα. Μετά την ολοκλήρωση της τοπογραφικής και αρχιτεκτονικής αποτύπωσης όλων των αρχαίων λιμανιών του νησιού, θα γίνει επεξεργασία των αποτελεσμάτων και προσπάθεια για τρισδιάστατη εικονική απόδοσή τους.

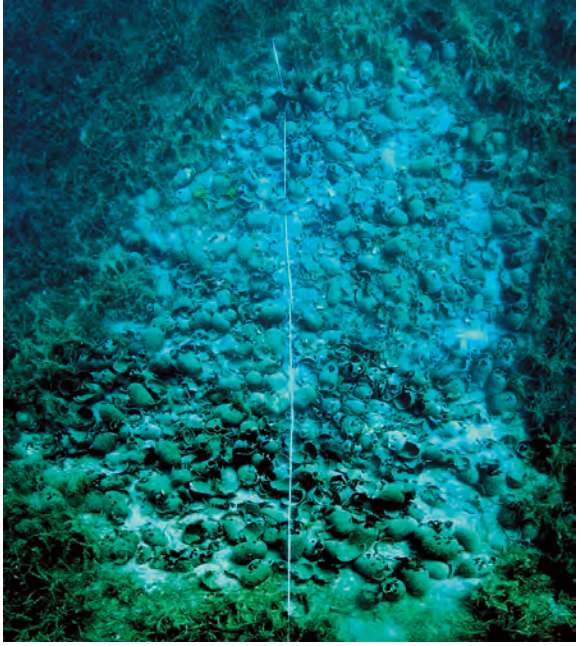

12

Στη θαλάσσια περιοχή βορειοανατολικά της Σάμου, σε βάθος -25 μ. έως -40 μ., εντοπίστηκε το φορτίο ναυαγίου που χρονολογείται στον 3ο αι. π.Χ. Η κύρια συγκέντρωση, που παρουσιάζει ίχνη μερικής σύλησης, αποτελείται από κώους αμφορείς. Μεμονωμένα ευρήματα από τυχαίες απορρίψεις εντοπίστηκαν στα νότια της Σάμου, ενώ συσσωματώματα τμημάτων αμφορέων και κεράμων, που αποτελούν πιθανότατα φορτίο του ίδιου ναυαγίου, αποκαλύφθηκαν σε βραχώ-

13

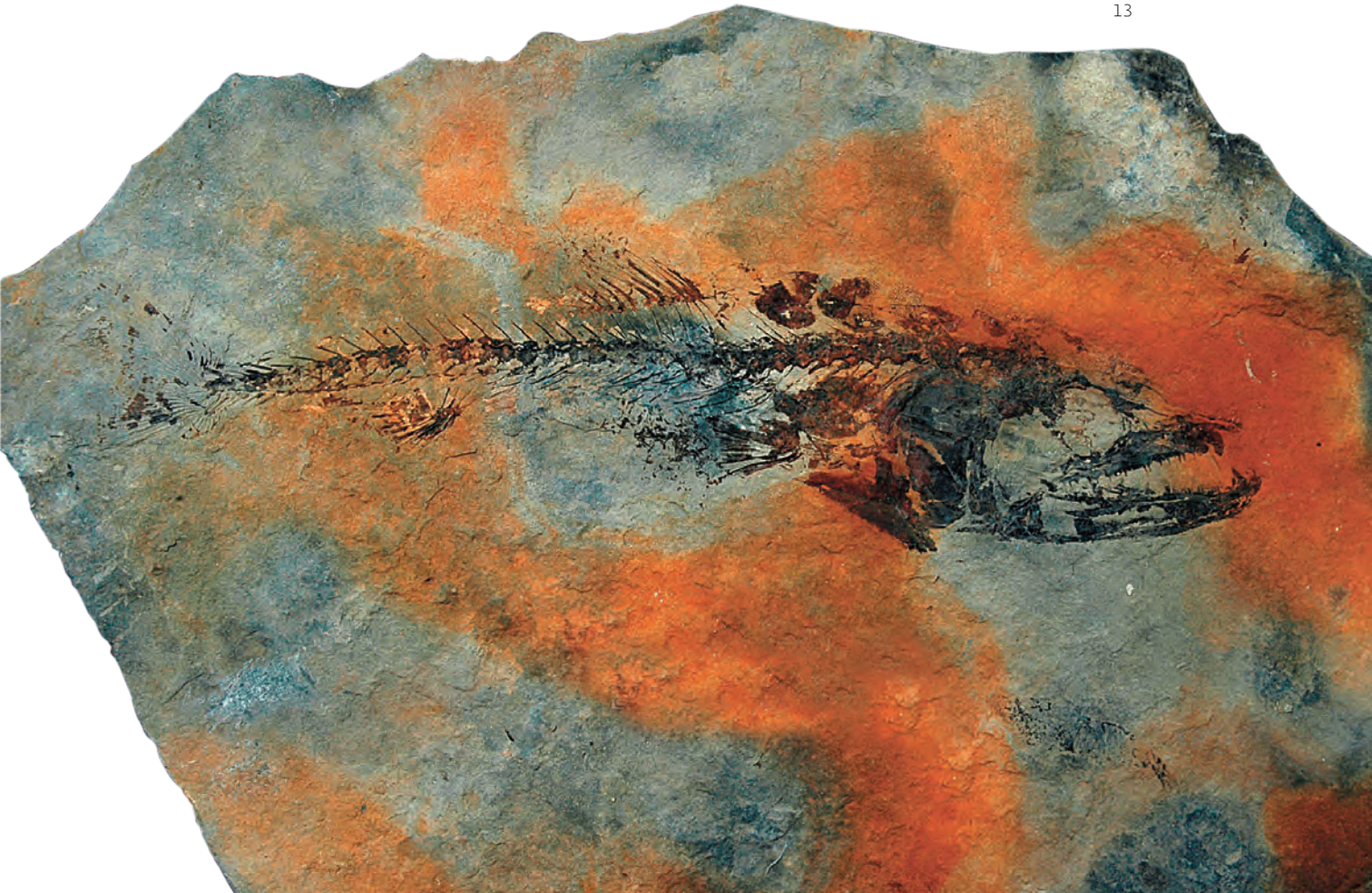

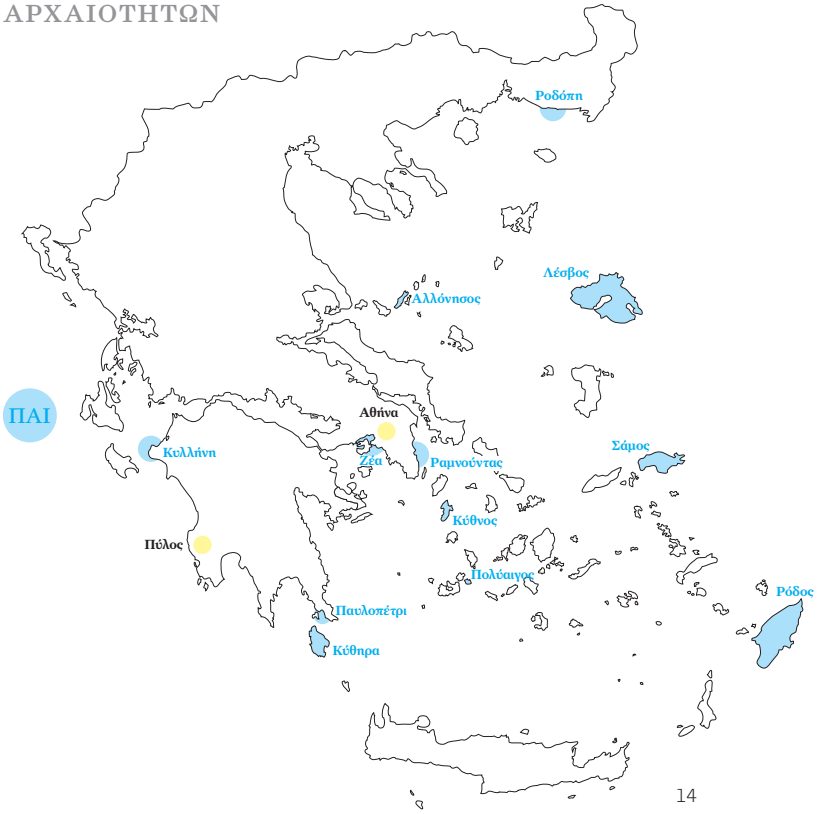

14

δη πυθμένα στα ανατολικά του νησιού. Κατά τη διάρκεια εργασιών στο λιμένα του Πυθαγορείου, ανελκύστηκαν κυρίως κεραμικά ευρήματα, διαφορετικών χρονολογικών περιόδων, που αποδεικνύουν τη συνεχή δραστηριότητα στο λιμένα, από τους αρχαϊκούς έως τους νεότερους ιστορικούς χρόνους. Χαρακτηριστικά της εμπορικής ευμάρειας της νήσου είναι τα τμήματα μελαμβαφών αγγείων των κλασικών χρόνων, με παραστάσεις υψηλής τέχνης. Από τα ευρήματα διακρίνεται επίσης ένα πήλινο ιππάριο αρχαϊκών χρόνων.

14 Χάρτης της Ελλάδας με τις θέσεις των ερευνών της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων κατά το 2009, με σημειωμένο τον θαλάσσιο χώρο δράσης της Πρωτοβουλίας Αδριατικής-Ιονίου (ΠΑΙ).

15 Κτηριακά κατάλοιπα από τον καταποντισμένο πρωτοελλαδικό οικισμό στο Παυλοπέτρι του Νομού Λακωνίας.

16 Αρχαίες λιμενικές εγκαταστάσεις της νήσου Λέσβου (Μυτιλήνη).

15

Ολιγοήμερη έρευνα πραγματοποιήθηκε επίσης στο ναυάγιο «Μέντωρ», το πλοίο του Έλγιν, που μετέφερε τα γλυπτά του Παρθενώνα στην Αγγλία και βυθίστηκε ανοιχτά του Αυλέμονα, στα Κύθηρα. Σκοπός της έρευνας ήταν να επιβεβαιωθεί ότι δεν παραμένουν άλλα γλυπτά στο βυθό, τα οποία θα έπρεπε σε αυτή την περίπτωση να περιληφθούν στη συλλογή του Νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Ακροπόλεως, εν όψει των εγκαινίων του, τον Ιούνιο του 2009, και αυτό θα ήταν ένα μεγάλο κέρδος. Εντοπίστηκαν μόνο αντικείμενα της σκευής του πλοίου καθώς και μερικές λίθινες πλάκες που φέρουν απολιθώματα ιχθύων.

Τα εντοπισθέντα ευρήματα ανελκύστηκαν και συντηρούνται στα εργαστήρια συντήρησης της Εφορείας.

Υποβρύχιες Έρευνες Νεότερων Μνημείων

Κατά το 2009, η ΕΕΑ διεύρυνε τις έρευνές της και σε ενάλια ευρήματα των νεοτέρων χρόνων. Εντοπίστηκαν και τεκμηριώθηκαν φωτογραφικά το ισπανοτουρκικό φορτηγό ατμόπλοιο «Ταγγκαναρόκ» που βομβαρδίστηκε το 1943 στο λιμάνι του Πυθαγορείου της Σάμου, καθώς και τα πλοία «Helmstedt» και «Parana», που έχουν βυθιστεί στα νερά της νοτίου Ευβοίας.

Υποβρύχιες Συνεργατικές Έρευνες

Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλίας διεξήγαγε, για πέμπτη συνεχή χρονιά, υποβρύχια έρευνα στον Αρχαίο Λιμένα της Κύθνου. Συνεχίστηκε η τοπογραφική αποτύπωση του λιμένα ενώ αποκαλύφθηκαν σημαντικά μαρμάρινα γλυπτά ρωμαϊκών χρόνων, ανάμεσα στα οποία επισημαίνονται ο κορμός ενός θωρακοφόρου ανδρός και η στήλη ενός κοσμητή του 2ου αι. μ.Χ.

Η συστηματική υποβρύχια συνεργατική έρευνα της ΕΕΑ με το Ινστιτούτο της Δανίας στην Αθήνα, που διεξάγεται στους αρχαίους πειραϊκούς «κλειστούς» πολεμικούς λιμένες της Ζέας και της Μουνιχίας, έχει φέρει στο φως κατάλοιπα των λιμενικών οχυρώσεων, των νεωσοίκων όπου φυλάσσονταν οι τριήρεις, καθώς και πλήθος αρχιτεκτονικών μελών των δύο σημαντικότερων ναυστάθμων του αθηναϊκού στόλου.

Ακολούθως, κατά το 2009, πραγματοποιήθηκε με επιτυχία, για πρώτη χρονιά, υποβρύχια συστηματική έρευνα της ΕΕΑ σε συνεργασία με τη Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή της Αθήνας στη θέση Παυλοπέτρι του νομού Λακωνίας. Τεκμηριώθηκε, σε μεγάλο μέρος του, ο καταποντισμένος πρωτοελλαδικός οικισμός, ο οποίος περιλαμβάνει πλήθος κτηριακών καταλοίπων, μεταξύ των οποίων τα ερείπια μεγάλου κτίσματος (μήκους 35 μ.), που παραπέμπει σε αρχιτεκτονικό τύπο της πρώιμης Χαλκοκρατίας και δεν αποκλείεται να αποτελεί την έδρα και κατοικία της ηγετικής ομάδας. Ανάμεσα στα κτηριακά κατάλοιπα εντοπίστηκε πλήθος οστράκων από την πρωτοελλαδική, μεσοελλαδική και υστεροελλαδική περίοδο, καθώς και από τους ιστορικούς χρόνους. Να σημειωθεί ότι στο νότιο τμήμα του οικισμού και στην παραπλήσια περιοχή της Πούντας, αποκαλύφθηκαν κατάλοιπα κτηρίων, που δεν είχαν εντοπιστεί κατά τη διάρκεια διερεύνησης και αποτύπωσης του χώρου στα τέλη της δεκαετίας του 1960.

Σε συνεργασία επίσης με το Φινλανδικό Ινστιτούτο, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων διενεργεί υποβρύχια αναγνωριστική έρευνα για τον εντοπισμό αρχαίων λιμενικών εγκαταστάσεων στο

16

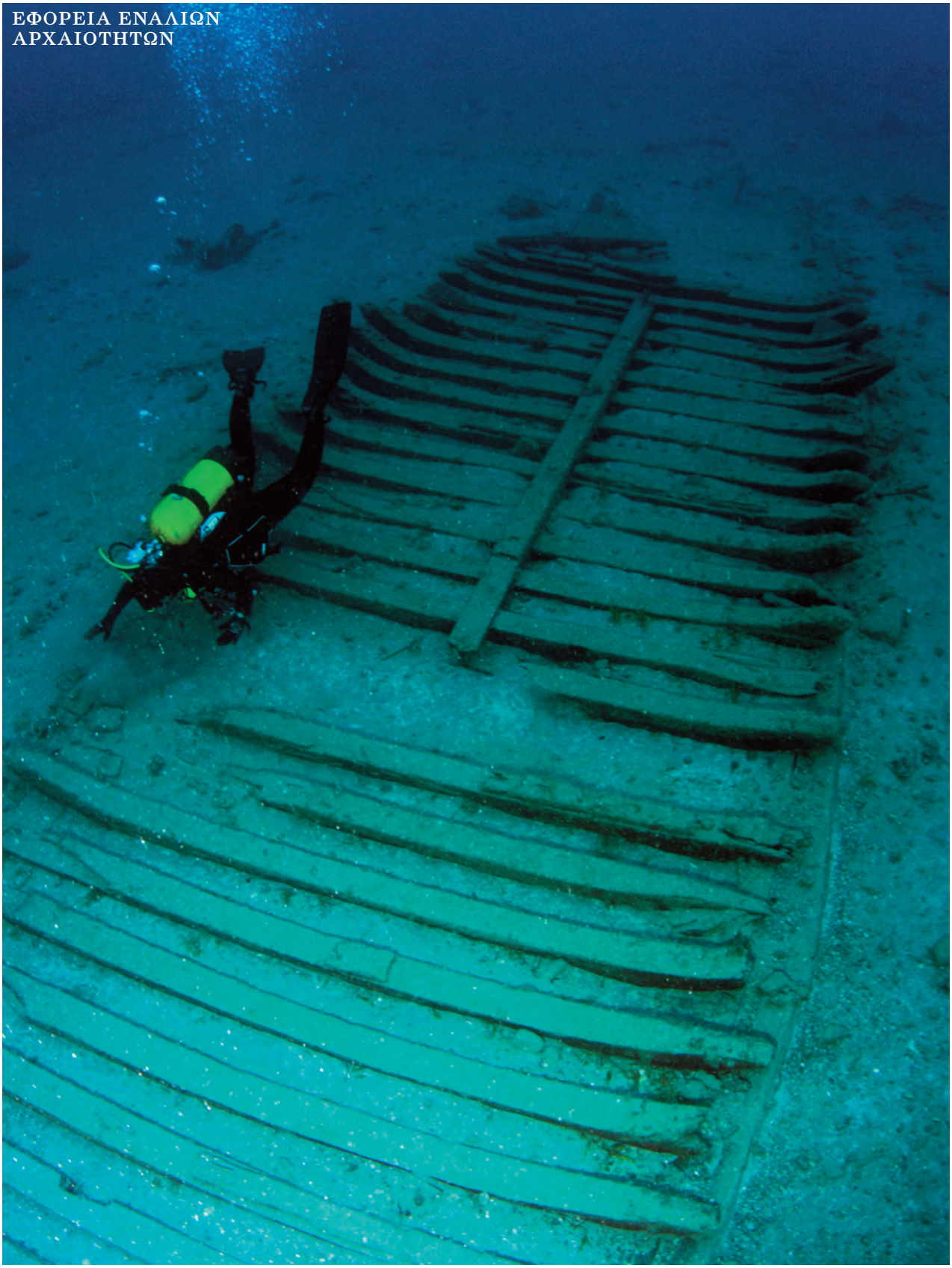

18

λιμάνι «Γλαρέντζα» της Κυλλήνης, στη βορειοδυτική Πελοπόννησο, με ενδιαφέροντα αποτελέσματα.

Με στόχο τον εντοπισμό αρχαίων λιμενικών εγκαταστάσεων διεξάγεται η έρευνα στον Ραμνούντα Αττικής, σε συνεργασία με την Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία και τον Δρα David Blackman, Καθηγητή του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης.

Στον Σαρωνικό, στη θέση Καλαμιανός Κόρφος, πραγματοποιήθηκε, σε συνεργασία με το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, υποβρύχια γεωαρχαιολογική έρευνα, με στόχο την εύρεση των παλαιοακτών του προϊστορικού οικισμού και την ταύτισή τους με τον μυκηναϊκό λιμένα.

Εθνικό Μουσείο Εναλίων Αρχαίων

Προτεραιότητα πλέον της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων αποτελεί η ίδρυση ενός Εθνικού Μουσείου Εναλίων Αρχαίων, όπου θα εκτίθενται ευρήματα από τις πολυετείς έρευνες της Υπηρεσίας μας. Από τη σύστασή της το 1976, έχει διεξαγάγει αυτοψίες και εποπτείες, συστηματικές και σωστικές υποβρύχιες αρχαιολογικές έρευνες σε μέρη με πλούσια ναυτική και εμπορική δραστηριότητα, και σήμερα είναι σε θέση να υποστηρίξει ολοκληρωμένα την παρουσίαση της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, από την προϊστορία μέχρι τους νεότερους χρόνους. Ήδη από το 2009, έχει δρομολογηθεί και βρίσκεται σε εξέλιξη το θέμα εξεύρεσης χώρου για την ίδρυση του Εθνικού Μουσείου Εναλίων Αρχαίων.

Επίσης, έχει ήδη ξεκινήσει η διαδικασία της οργάνωσης περιοδικών εκθέσεων εναλίων ευρημάτων στο Φρούριο Πύλου (Νιόκαστρο), όπου εδρεύει προσωπικό και υπάρχουν εγκαταστάσεις της ΕΕΑ.

Συμμετοχή σε Διεθνή Προγράμματα

Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων συμμετείχε ενεργά στην Πρωτοβουλία των Κρατών-Μελών της Αδριατικής-Ιονίου (ΠΑΙ) για την ανάδειξη της Ενάλιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς σε συνεργασία με τις χώρες αυτές. Συμμετείχε επίσης με ομιλίες για την εξέλιξη της Ενάλιας Αρχαιολογίας στην Ελλάδα, σε διεθνή επιστημονικά συνέδρια στο Ισραήλ (Χάιφα), στην Κύπρο και στην Αμερική (Φιλαδέλφεια).

Αξίζει να σημειωθεί ότι για το ποικιλόμορφο και πολυσήμαντο έργο της, η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων απέσπασε, κατά το 2009, τον έπαινο στα Βραβεία Αποτελεσματικότητας-Αποδοτικότητας-Ποιότητας που οργάνωσε το Ελληνικό Υπουργείο Εσωτερικών για τις Δημόσιες Υπηρεσίες.

Στους στόχους μας, για το 2010, είναι, καταρχήν, η συνέχιση των υποβρυχίων ερευνών των προηγουμένων ετών, καθώς και η έναρξη νέων, με προεξάρχουσα την έρευνα στα νερά των Β. Σποράδων, όπου υπάρχει πλήθος αρχαίων ναυαγίων. Επίσης, η ολοκλήρωση του θέματος του Εθνικού Μουσείου Εναλίων Αρχαίων και των περιοδικών εκθέσεων εναλίων αρχαίων στην Πύλο. Τέλος, σκοπός είναι η στελέχωση της ΕΕΑ με νέο αίμα επιστημονικού και τεχνικού καταδυόμενου προσωπικού, για την προώθηση του ερευνητικού έργου της και την εύρυθμη λειτουργία της, με άμεση ανταπόκριση προς το κοινό.

17 Σκαρί πλοίου που εντοπίστηκε στο λιμάνι της Ρόδου.

18 Το ερευνητικό σκάφος του ΕΛΚΕΘΕ «Αιγαίο».